

მატერიალურ და ესთეტიკურ მოთხოვნილებათა ურთიერთმიმართება

რეზიუმე

გურამ გვენეტაძე

ფილოლოგიის დოქტორი,

სტუ-ს პროფესორი

E-mail: gvenetadze1949@mail.ru

სხვადასხვა ისტორიულ ეპოქაში იცვლება არა მუდმივი ფაქტორი – ადამიანის მატერიალურ-ესთეტიკური მოთხოვნილებები, არამედ მათი რეალიზაციის ფორმები.

ზოგადად ესთეტიკური მოთხოვნილების რეალიზება დამოკიდებულია შრომაზე, თავისუფალ დროსა და ხელოვნებაზე. წერილში ამ სამი სფეროს ურთიერთმიმართებათა კანონზომიერებებზეა ლაპარაკი.

სულიერ და ესთეტიკურ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება ხდება ადამიანის მოღვაწეობის სხვადასხვა სფეროში, მაგრამ ყველაზე სრულად – ხელოვნების შემწეობით. ეს ხდება შრომითი საქმიანობის გზითაც.

პირველყოფილ საზოგადოებაში ადამიანის სულიერი და მატერიალური მოთხოვნილებები ერთმანეთში იყო გადახლართული და მათი გამოცალკევება ჭირდა. საზოგადოების განვითარების კვალობაზე სულ უფრო მკაფიოდ განიჭობოდა მატერიალური და სულიერი მოთხოვნილებები. პირველყოფილი ცეკვები ხელოვნების პირველი ფორმაა. ამ ცეკვებში არა მარტო ესთეტიკა გამოსტევივს, არამედ უტილიტარული მოქმედებაც: მოსავლის აღების, ნადირობის წესები...

მონათმფლობელობის დროს მონებს არ ეცალათ ესთეტიკურ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად ელვაწათ. ამიტომ ეს სფერო გაბატონებულებს ეკუთვნოდათ. ასეთი ვითარებაა მოგვიანებითაც. რაღა შორს წავიდეთ: ადრეუფოდალურ საქართველოში ჰიმნოგრაფიულ, ჰაგიოგრაფიულ და თვით საერო ქმინებებსაც კი ქმნიდნენ გაბატონებული ან პრივილეგირებული კლასების წარმომადგენლები. ჰიმნოგრაფია, ჰაგიოგრაფია მთლიანად ბერ-მონაზონთა ნაღვაწის, ხოლო საგმირო-საფაღავნო ეპოსი - სარდალთა და დიდგვაროვანთა ან მეფეთა ნახელავია (იაკობ ხუცესი, გიორგი მერჩულე, სარგის თმოგველი, შოთა რუსთაველი, თეიმურაზ მეფე, არჩილ მეფე, ვახტანგ მეექვსე, დავით გურამიშვილი...).

ქალაქური ყოფის განვითარებამ მოითხოვა არა მარტო მშენებლის სამშენებლო უნარი, არამედ მხატვრული აღღოც. გაიზარდა კონკურენციაც, რამაც უტილიტარიზმს თან დაუსართა ესთეტიზმიც.

მაინც ხალხური, მდაბიური მსოფლშეგრძნება გამოიხატა არა ჰიმნოგრაფია-ჰაგიოგრაფიითა და ფეოდალთა უმაღლესი ფენის ნაშრომებით, არამედ ფოლკლორით. აქ ყველაზე უკეთ აისახა ხალხის სულიერი მოთხოვნილებები.

ქართულ სინამდვილეში ხელოვნებისა და მწერლობისაკენ გზა გაეხსნა მშრომელ ხალხს კაპიტალიზმის განვითარებისთანავე. კერძოდ, მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრიდან შემოქმედი თავადების (ი. ჭავჭავაძე, ალ. ჭავჭავაძე, გრ. ორბელიანი, აკ. წერეთელი...) გვერდით შემოქმედებით ასპარეზზე გამოდიან მუშებიცა და გლეხებიც (ლ. არდაზიანი, ე. ნინოშვილი, ვაჟა-ფშაველა, ი. დავითაშვილი...).

ბევრი ფიქრობდა: განვითარებულ კაპიტალისტურ ქვეყნებში მატერიალური კულტურის მაღალი დონე გამოიწვევდა მასების ესთეტიკურ მოთხოვნილებათა განვითარება-დაკმაყოფილებას, ოღონდ ასე როდი მოხდა. იქ ჩამოყალიბდა მასების სამომხმარებლო-პრაგმატული დამოკიდებულება ყველაფრის მიმართ.

საკვანძო სიტყვები:

ესთეტიკა,
კულტურა,
მატერიალური მოთხოვნილებები,
ესთეტიკური მოთხოვნილებები,
ფოლკლორი,
ჰიმნოგრაფია,
ჰაგიოგრაფია.

შესავალი

სამეცნიერო სტატიის სიახლე გამოიხატება იმით, რომ ქართულ სინამდვილეში პირველად ხდება მატერიალურ და ესთეტიკურ მოთხოვნილებათა ასპექტით ეროვნული ლიტერატურის გააზრება; მნიშვნელოვანი სიახლეა ისიც, რომ დროთა ცვლილების კვალობაზე შეპირისპირებულია მატერიალური და ესთეტიკური მოთხოვნილებების ფორმები; ნაჩვენებია, თუ როგორ მოიქცა კლასობრივ საზოგადოებაში

ხელოვნება და კულტურა გაბატონებული ფენების ხელში, ხოლო კაპიტალიზმის ერთგვარი „დემოკრატიის“ პირობებში თუ როგორ შემოემატნენ თავადთა და რელიგიის მსახურ ავტორთა მარაქას დაბალი ფენებიდან გამოსული ესთეტიკები; ინოვაციაა ისიც, რომ ნაჩვენებია: მატერიალურ და რიტუალურ მოთხოვნილებებში გარკვეული დოზით ყოველთვის მოიაზრებოდა ესთეტიკურიც, თუმცა ის მთლიანად როდი აკმაყოფილებდა ინდივიდის სულიერ ღტოლ-

ძირითადი ტექსტი

საზოგადოებაში, ხალხის მთელ ერთობლივ საქმიანობაში, ასე თუ ისე, ხდება ყველა მათი მოთხოვნილების – მატერიალურის, ზნეობრივის, ესთეტიკურის, მხატვრულისა და სხვათა დაკმაყოფილება.

საზოგადოებრივი ცხოვრების ხასიათზე ამ მოთხოვნილებათა დამოკიდებულება არაერთგვაროვანია. მატერიალური და ესთეტიკური მოთხოვნილებები (როგორც მოთხოვნილებები ადამიანის ორგანიზმის ყველა დონის ოპტიმალურ, ჰარმონიულ ფუნქციონებაში, მეტ-ნაკლებად მუდმივია თავის ტენდენციად): იცვლება მათი რეალიზაციის ფორმები სხვადასხვა ისტორიულ პერიოდში. სულიერ მოთხოვნილებათა მთელი ერთობლიობა თავისი შინაარსით უფრო გაშუალებულია საქმიანობის საზოგადოებრივი ფორმების განვითარების ხასიათითა და საზოგადოებრივი შეგნების ფორმათა განვითარების დონით.

ადამიანის ესთეტიკური მოთხოვნილებები შეიძლება კმაყოფილდებოდეს საქმიანობის ყველაზე განსხვავებულ სფეროებსა და სახეობებში. მაგრამ ამ მხრივ სხვადასხვა ეპოქა წარმოადგენს სხვადასხვაგვარ შესაძლებლობებს ადამიანის ესთეტიკურ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად – ნაყოფიერი, საყოფაცხოვრებო საქმიანობის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მონაწილეობის, თავისუფალი დროის გამოყენების ხასიათის მიხედვით, რაც დამოკიდებულია ადამიანის კლასობრივ, წოდებრივ კუთვნილებაზე, მის ასაკზე, განათლებაზე, ზოგად და ესთეტიკურ კულტურაზე.

მაგრამ იმავდროულად ესთეტიკური მოთხოვნილების რეალიზაციის დონე დამოკიდებულია სამ ძირითად სფეროზე – შრომაზე, თავისუფალ დროზე (ყოფა-ცხოვრებაზე). ხელოვნებაზე, სწორედ ამიტომ იმის განსაზღვრისათვის, თუ რამდენად ადეკვატურად არის შესაძლებელი ამა თუ იმ ისტორიულ პირობებში ამ მოთხო-

ნილების რეალიზაცია, საჭიროა ამ სფეროთა გაანალიზება მათ ურთიერთკავშირსა და პოზიციაში, ესე იგი, მისი როგორც მთლიანი სისტემის გაანალიზება, რომელშიც იმყოფება ესთეტიკური მოთხოვნილების სუბიექტი. ასეთ სისტემაში მხატვრული მოთხოვნილების შინაარსის განსაზღვრისათვის საჭიროა ჩავრთოთ ადამიანებისა და მთლიანად საზოგადოების იმ სულიერ მოთხოვნილებათა განვითარების მდგომარეობისა და დონის ანალიზი, რომლებიც შეადგენენ ხელოვნების შინაარსობრივ ასპექტს, უფრო სწორად, რომლებიც ზემოქმედებას ახდენენ მასზე (ვინაიდან, მისგან ყველას როდი ითვისებს ხელოვნება).

ცხადია, სხვადასხვა ეპოქაში იმ ესთეტიკურ მოთხოვნილებათა დონე, რომელთა დაკმაყოფილება ხდება ჩვეულებრივ შრომით საქმიანობაში, საზოგადოებრივი პრაქტიკის სხვადასხვა ფორმაში, თავისუფალი დროის სფეროში და შემოქმედებისა და ხელოვნების მოხმარების პროცესში, ერთნაირი არ არის, მაგრამ მათ შორის ყოველთვის არის ცოცხალი კავშირი და ურთიერთმიმართება, ისევე როგორც ხელოვნებაში შინაარსობრიობის დონესა და საზოგადოებრივი შეგნების სხვადასხვა – ძირითადად კი წამყვანი ფორმების განვითარების დონეს შორის.

ამიტომ ხელოვნებაში მოთხოვნილების დატვირთვის დონის გამოსარკვევად საჭიროა არამხატვრული პრაქტიკის იმ ფორმათა ანალიზი, რომლებშიც პოულობენ მხატვრული მოთხოვნილების სტრუქტურაში შემავალი მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას და, თუ ჩავთვლით, რომ არსებობს სულიერ და ესთეტიკურ მოთხოვნათა რაღაცა პოტენციალი, რომელმაც განხორციელება უნდა პოვოს საზოგადოებრივი პრაქტიკის სხვადასხვა ფორმაში, მაშინ ამ ფორმათა სისტემურმა ანალიზმა მათი დაკმაყოფილების შესაძლებლობის თვალსაზრისით – შეიძლება გამოავლინოს ცხოვრებასა და ხელოვნებაში იმ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების თანაფარდობა. ამასთანავე, უნდა გაირკვეს – სხვადასხვა ეპოქის შედარებისას – რამდენად შეუძლია ხელოვნებას, თავის თავზე აიღოს ადამიანის იმ სულიერ და ესთეტიკურ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება მთლიანობაში, რომლებიც ცალკეულად ვერ დაკმაყოფილდა ცხოვრებაში, პრაქტიკისა და თავისუფალი დროის სფეროში, ამა თუ იმ ქვეყანასა და საზოგადოებაში.

ეს დამოკიდებულია არა მარტო მხატვრული მოთხოვნილებისა და ხელოვნების არსებობაზე, არამედ საერთო სიტუაციაზეც საქმი-

ანობის ძირითადი ფორმების ხასიათსა და განსაკუთრებით შრომით საქმიანობაზე.

სხვადასხვა ეპოქაში შრომით საქმიანობას როგორ შეეძლო დაეკმაყოფილებინა ხალხის სულიერი და ესთეტიკური მოთხოვნილებები? (თუ არ მივაქცევთ ყურადღებას მატერიალურ მოთხოვნილებებს, რომლებიც არ შედის მხატვრული მოთხოვნილების სტრუქტურაში, მაგრამ უდავოდ გავლენას ახდენენ მასზე პირდაპირ ან არაპირდაპირ.

პირველყოფილ საზოგადოებაში ადამიანის მოთხოვნილებებისა და საქმიანობის პირობების განუვითარებლობამ განაპირობა მათი სინკრეტული ხასიათი. შრომა ჯერ კიდევ არ იყო სპეციალიზებული და ორგანულად იყო გადახლართული ადამიანის ცხოველმოქმედების ზოგად ფორმებთან. ადამიანის სულიერი, მატერიალური, ფუნქციური მოთხოვნილებები მჭიდროდ იყო ურთიერთშეპირობებული და ძნელად გასარჩევი. ადამიანის განვითარების მთელი გზა პირველი სახელმწიფოების გაჩენამდე – არის შრომის იარაღების სრულყოფა, საქმიანობის დიფერენციაცია და შრომის დანაწილების ჩანასახები, რომლებიც ჯერ კიდევ კლასობრივ ხასიათს არ ატარებდა. ვითარდება სულიერი მოთხოვნილებები, სოციალიზებული ხდება და კულტურულ ფორმას იღებდა მატერიალური მოთხოვნილებები, ხოლო ფუნქციური მოთხოვნილებები გარემოს ბუნებრივ-ესთეტიკური თვისებების გაცნობიერებისა და შრომის რიტმიზებული ფორმებისა და რიტუალური წესჩვეულებების გამოჩენის კვალობაზე გადაიზრდებოდა ესთეტიკურ მოთხოვნილებებში. პირველყოფილი ცეკვა ხელოვნების პირველი ფორმაა, რომელშიც სხვადასხვა სულიერი მოთხოვნილებები (მაგიური და ტოტემისტური თვალსაზრისის ფორმაში) გამოიხატა ესთეტიკური ფუნქციონირების მეშვეობით, ადამიანისა და კოლექტივის ერთიანი ფიზიკური ორგანიზაციის დონე. აქ ესთეტიკური მასალა იყო არა გარეშე ბუნება, არამედ თვით ადამიანის ბუნება (როგორც ბუნების ათვისების პირველი ფორმა), მოხატული საღებავებით, დეკორირებული გარეშე ბუნების სხვადასხვა ატრიბუტებითა და ნიღბებით. თვით მოქმედება – შინაარსით სულიერი და ფორმით – ესთეტიკური ატარებდა უტილიტარულ მოქმედების ფორმას – მოსავლის აღების, ნადირობის და ა.შ. შემდგომში სწორედ წინააღმდეგობამ პირველყოფილი ხელოვნების რეალურ შინაარსსა და მის გარეგნულად ორიენტირებულ მნიშვნელობას შორის გამოიწვია ხელოვნების შინაარსის შესაბამისი ფორმის ძიება და ხელოვნების გამოყოფა ცხოველმოქმედ-

ბის უტილიტარული ფორმებისაგან.

სახელმწიფოს პირველი ფორმის – მონათმფლობელური დესპოტიების წარმოქმნასთან ერთად წარმოიქმნა შრომის დანაწილების პირველი ფორმა – სულიერ და ფიზიკურ, მმართველობით და საშემსრულებლო შრომად. მოსახლეობის ძირითადი მასა – მონები – დასაქმებული იყვნენ მიწათმოქმედებასთან დაკავშირებულ მძიმე სამუშაოებზე, რაც მძიმე და მონოპოლიური ერთგვაროვან ხასიათს ატარებდა. ასეთი შრომა ფიზიკურად აუძლურებდა მონებს და ახშობდა მათ სულიერ მოთხოვნილებებს. გაჭირვებით დაბეჩავებული ადამიანი ვერ იქნება სამყაროსადმი ესთეტიკურად განწყობილი (გამონაკლისს შეადგენდნენ მონები, რომლებიც სპეციალურად განკუთვნილი იყვნენ მონათმფლობელთა გასართობად (მუსიკოსები, მოცეკვავეები), აგრეთვე მხატვრები, სკულპტორები და ხელოვნების სხვა შემოქმედნი. ამ პირობებში მხატვრული მოთხოვნილებები შეიძლება განვითარებულიყო უმთავრესად მონათმფლობელურ-დიდგვაროვანთა და მათ ირგვლივ მყოფთა წარმომადგენლებს შორის, მათ შორის, ვინც იდგა შრომის განაწილების იმ მხარეზე, რომელიც მათ უზრუნველყოფდა სულიერი განვითარების შესაძლებლობით. მხატვრული მოთხოვნილების სტრუქტურაში შემავალი ესთეტიკური მოთხოვნილებები მათ უვითარდებოდათ უმთავრესად მხატვრული ნაწარმოებების აღქმის ფორმით, ვინაიდან შემოქმედება ხელოვნებაში მათთვის დამამცირებლად ითვლებოდა, ხოლო ესთეტიკური – ყოფაცხოვრებაში და თავისუფალი დროის სხვადასხვა ფორმებში, რაც აღიქმებოდა მონათა შრომით შექმნილ, ესთეტიკურად სრულყოფილი საგნების გარემოცვაში.

უძველესი საბერძნეთის ანტიკური პოლისების აყვავების ეპოქაში თითქმის მთელ თავისუფალ მოსახლეობას (ე.ი. გარდა მონებისა) შესაძლებლობა ჰქონდა ჰარმონიულად განეითარებინა თავისი სულიერი და ესთეტიკური მოთხოვნილებანი, რომლებიც საკმაოდ სრულყოფილი ფორმით კმაყოფილდებოდა საზოგადოებრივი საქმიანობის სხვადასხვა ფორმებში, ხოლო როგორც მხატვრული მოთხოვნილებები – ხელოვნებაში. დემოკრატია უზრუნველყოფდა არა მარტო ამ პოლისების თითქმის მთელი თანაბარუფლებიანი მოსახლეობის კულტურულ-ესთეტიკურ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების შესაძლებლობას, არამედ მათ განხორციელებასაც, რაც მანამდე და არც მას შემდეგ ისეთი სრული ფორმით არ განხორციელებულა პიროვნებისა და საზოგადოების ჰარმონია,

როგორი ფორმითაც იგი განხორციელდა პერაკლეს ეპოქაში. სწორედ ამის შედეგად გვევლინება ხელოვნება, რომელიც მრავალი საუკუნის განმავლობაში გახდა როგორც ნიმუში და „მიუღწეველი იდეალი“, რომლისკენაც მისწრაფოდა შემდგომი ეპოქების მსოფლიო ხელოვნება.

შუასაუკუნეების ეპოქაში – ნახევრადთავისუფალი მიწათმოქმედებისა და ხელოსნობის განვითარების ეპოქაში – ჩნდება გაცილებით მეტი შესაძლებლობები მოსახლეობის ძირითადი მასის სულიერი, მათ შორის, ესთეტიკური მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად, ვიდრე მონთმფლობელურ სახელმწიფოებში. სადალო სისტემა იწვევდა მატერიალურ დაინტერესებას, ავითარებდა ინიციატივას, ხოლო მეურნეობის ნატურალური ტიპი და ხელს უწყობდა ხალხის ესთეტიკური უნარის განვითარებას შრომის საშუალებების, ყოფის საგნების დამზადების პროცესში. ქალაქების გაჩენასა და ზრდასთან ერთად, შრომის სხვადასხვაგვარი სახეობების აყვავებასთან ერთად კი, შრომა კიდევ უფრო საინტერესო და შემოქმედებითი გახდა. მით უმეტეს, რომ დაწყებული კონკურენციის პირობებში იგი ხელოსნებისგან მოითხოვდა არა მარტო ჩვევებს, არამედ მხატვრულ აღდგომას, ნაკეთობის ფორმის მოძებნის უნარს, რომელიც განასახიერებდა არა მარტო უტილიტარულ ფუნქციებს, არამედ ესთეტიკურ მიმზიდველობასაც, რომელიც დაკავშირებული იყო ბუნებრივი მასალების ესთეტიკური თვისებების გამოვლენასთან, მათი გადამუშავებისა და გაფორმების პროცესში.

მას შემდეგ, რაც მოხდა წოდებისა და კლასების შემდგომი პოლარიზება, განისაზღვრა სხვაობა მასებისა და მაღალწოდებრივ – ფეოდალურ სათავეში მდგომთა მხატვრული მოთხოვნილებების ხარისხსა და შინაარსზე. თუ უძველეს საბერძნეთში ხელოვნების ძირითადი ფორმები – ტრაგედია, არქიტექტურა და სკულპტურა, რომლებიც მჭიდროდ იყო დაკავშირებული ხალხის მითოლოგიასთან, შინაარსითაც და ასახვის ფორმებითაც იყო ყველასათვის მისაწვდომი და გასაგები, სიმბოლურს ხდიდა მთელი ხალხის, ყველა მოქალაქის სულიერ-ესთეტიკურ იდეალებს. სწორედ შუასაუკუნეების ეპოქაში წარმოიქმნა მკვეთრი განსხვავება ფეოდალებისა და უბრალო ხალხის მხატვრულ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების შინაარსსა და ესთეტიკურ ფორმებში, რამაც კულტურული აღმავლობა გამოიწვია. კულტურაზე მსჯელობისას ჩვენ სავსებით ვეთანხმებით რ. მიშენლადის აზრს: „ხელოვნების უკვდავი ქმნილებე-

ბი დღესაც აოცებენ კაცობრიობას“.

საზოგადოების სათავეში მდგომნი – ფეოდალები და უმაღლესი სამღვდელთა წარმომადგენლები განათლებული იყვნენ და ეწოდნენ საინტერესო და სხვადასხვაგვარი აქტივობით აღსავსე ცხოვრებას (მოგზაურობები, სამხედრო ლაშქრობები, რაინდული ტურნირები და ა. შ.); მათ ხელში ჩაიგდეს მთელი ინტელექტუალური ცხოვრება, წარმართავდნენ რაკულტურას, განმსაზღვრელ გავლენას ახდენდნენ თავისი დროის ხელოვნებაზე. ხალხი კი არსებობას განაგრძობდა როგორც მიწათმოქმედი, ხელოსანი, და თითქოს მთლიანად უწიგნური, ცრუმორწმუნე. გაბატონებული კლასის ხელოვნებასთან იგი ურთიერთობდა მხოლოდ საეკლესიო ღვთისმსახურების მეშვეობით და ითვისებდა მხოლოდ მის პირველად დონეს – მარალურად დიდაქტიკურს, ვინაიდან ღვთისმსახურების აზრი, მთელი მისი სულიერ-სიმბოლური მნიშვნელობით და საშუალებებით, მიუწვდომელი იყო ხალხის ფართო მასებისათვის. ამის გამო ღვთისმსახურების ესთეტიკურ ასპექტსაც ისინი ითვისებდნენ თავისთავად, შეუცნობლად და ემოციურ-გრძნობით დონეზე.

ხალხური მსოფლშეგრძნება გამოხატულებას პოულობდა ძირითადად ფოლკლორში, ყველასათვის მისაწვდომ ესთეტიკურ ფორმაში, რომელშიც ყველაზე სრულად აისახებოდა ხალხის სულიერი მოთხოვნილებები.

საერთოდ, მიწათმოქმედისა და ხელოსნის შრომა შუასაუკუნეების ეპოქაში თუმცა მძიმე იყო, შრომის საშუალებებისა და იარაღის პრიმიტიულობის გამო, მაგრამ მაინც ფუნქციურად სხვადასხვაგვარი იყო და იძლეოდა გარკვეულ შესაძლებლობებს მასების ესთეტიკური მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად. არა მარტო სამუშაო დროის გარეთ – ყოფაცხოვრებაში, თავისუფალი დროის სხვადასხვა ფორმებში და ხელოვნებაშიც. საზოგადოებრივ მოთხოვნილებათა განუვითარებლობის შედეგადაც კი, სწორედ შრომასა და ყოფაცხოვრებაში ვითარდებოდა უფრო მეტად, ვიდრე მხატვრული საქმიანობის სხვადასხვა ფორმებში. ამიტომ კაპიტალიზმამდე ეპოქაში შრომა ჯერ კიდევ არ წარმოადგენდა ხალხთა ფართო მასების ესთეტიკურ მოთხოვნილებათა მუხრუჭს, როგორც ეს დამახასიათებელი გახდა წარმოების ბურჟუაზიული წესის ეპოქაში.

ბურჟუაზიული საზოგადოებრივი წარმოების წარმოქმნასთან ერთად ხელოსნური წარმოება თანდათან განდევნა მსხვილ-სამანქანო წარმოებამ, რომელმაც შრომას მოუსპო ადრინდელი სხვადასხვაგვარობა, ესთეტიკური ხიბლი

დასკვნა

და შექმნა მძიმე პირობები – განსაკუთრებით კონვეირული ნაკადების შემოტანის პირველ ეტაპზე.

ბურჟუაზიული წარმოების განვითარების ერთ-ერთი უარყოფითი შედეგი მუშათა მასებისგან მატერიალური და სულიერი კეთილდღეობის ჩამოშორებასთან ერთად გაღარიბება გახდა შრომის მკვეთრი სულიერი და ფუნქციური დეგრადაციის მიზეზიც, წვრილ და დანაწევრებულ ოპერაციებად მისი გაფანტვის შედეგად. მუშა ემორჩილება მანქანის რიტმს და არსებითად იქცევა მონოტონური კონვეირის დანამატად, კ. მარქსი წერდა, რომ „სამანქანო შრომა, რომელიც უკიდურესად იმორჩილებს ნერვულ სისტემას, ახშობს კუნთების მრავალმხრივ თამაშს და ადამიანს ართმევს თავისუფალი ფიზიკური და სულიერი საქმიანობის ყოველგვარ შესაძლებლობას“.

ამრიგად, კაპიტალისტურ საწარმოში მუშა დაინტერესებული არ იყო შრომის საზოგადოებრივი შედეგების (არამედ მხოლოდ ნორმის, ამა თუ იმ დეტალის რაოდენობის შესრულებით, რომელზეც დამოკიდებულია მისი ხელფასი). არც თვით შრომის პროცესით, იმიტომ, რომ იგი ჩაგრავს მის ცხოვრებისეულ ძალებს და მონოტონური ერთგვაროვნების წყალობით აჩლუნგებს მის ნიჭსა და ემოციებს, პლასტიკურ სახეებში თამაშთან კავშირი უმნიშვნელო ხდება.

განუვითარებელ ქვეყნებში მუშათა მატერიალური კეთილდღეობის გაუმჯობესებას არ შეუძლია კომპენსაცია გაუკეთოს მშრომელთა ნერვულ-ფსიქიკურ აპარატზე სულ უფრო მზარდ დატვირთვას, სულ უფრო მეტად მაინტენსიფიცირებელი წარმოების პრინციპშიც კი.

განუვითარებელ ქვეყნებში, რომლებიც ადამიანის შრომის მექანიზირებული პროცესის დანამატად აქცევს და იწვევს პიროვნების ნივთიერებას, თანამედროვე ფილოსოფოსები განსაზღვრავენ ხალხის მოთხოვნილებათა ესთეტიკურ დონეს და ამტკიცებენ, რომ განვითარებულ ქვეყნებში მატერიალური კულტურის უმაღლეს დონეს შეუძლია დააკმაყოფილოს მასების ესთეტიკური მოთხოვნილებები და განავითაროს ისინი. მაგრამ როგორც პრაქტიკამ გვიჩვენა, ამ ქვეყნებში ყოფითი საგნებისა და ნივთების სამყაროს, ესთეტიკურ თვისებათა მაღალი დონის მიუხედავად, ისინი კი არ ავითარებენ ადამიანის ესთეტიკურ კულტურას მთლიანად, არამედ ხელს უწყობენ მასების სამომხმარებლო-პრაგმატული დამოკიდებულების ჩამოყალიბებას ცხოვრების ყველა სფეროსადმი.

ამრიგად, ადამიანის ესთეტიკური მოთხოვნილებები გარკვეულწილად შეიძლება კმაყოფილდებოდეს საქმიანობის განსხვავებულ სახეობებში, ოღონდ სრული დაკმაყოფილება შეიძლება მოხდეს მხოლოდ ხელოვნებითა და ლიტერატურით. ამ მხრივ სხვადასხვა ეპოქა სხვადასხვა საშუალებას იძლევა. თუ პირველყოფილი ადამიანის ცხოვრებაში არ იყო გამოყოფილი და გამიჯნული შრომითი და ესთეტიკური საქმიანობა და რიტუალურ ცეკვებსა და ქორო-სიმღერებში თანაბრად კმაყოფილდებოდა ხალხის მონაწილეობის სურვილიცა და მისი ესთეტიკური ტკბობაც, საზოგადოების კლასებად დაყოფის შემდეგ შრომითი სფერო მთლიანად ჩაგრულთ გამოყოფით, ესთეტიკურ-მხატვრული - გაბატონებულთ. ამისი მკაფიო მაგალითია ქართული მწერლობის ისტორია. მთელი ქართული ლიტერატურა მთლიანად წარმოდგენილია დიდგვაროვანი ადამიანების ანდა რელიგიური მოღვაწეების სახელებით თვით მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრამდის; ამ ეპოქის მეორე ნახევრიდან კი ასპარეზზე ჩნდებიან მუშათა და გლეხთა წარმომადგენლებიც.

ჩვენი აზრით, დაბალი ფენების ესთეტიკური თვითგამოხატვის ჩვეულებრივი ფორმა არის უპიროვნებო ფოლკლორი, როცა კონკრეტული შემსრულებელი-ინდივიდი არა ჩანს და კოლექტიური შემოქმედება გამოდის ყველაზე დემოკრატიულ ფორმად მასების ესთეტიკური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების გზაზე.

ჩვენივე მოსაზრებით, კლასობრივ-რელიგიურ ფუნდამენტზე დაფუძნებული ლიტერატურა იძლევა ბიძგს იმისა, რომ შეიქმნეს ე.წ. „მაღალი“ ანუ ელიტარული ხელოვნება, ხოლო ფოლკლორთან ახლო მყოფი და მასზე დამყარებული ლიტერატურა და ხელოვნება იოლად გახდეს მასკულტურის საფუძველი.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. ესთეტიკის ენციკლოპედია. თბ., 2009, (456 გვ.).
2. მამარდაშვილი მ., რჩეული, თბილისი, „მეცნიერება“, 2012 (114 გვ.).
3. მარქსი კ., რჩეული ნაწერები. „საბჭოთა საქართველო“, 1963, (799 გვ.).
4. მიშველაძე რ., რუსეთ-საქართველოს მხატვრული ინტელიგენციის ურთიერთობა თანამედროვე ეტაპზე. ჟურნალი „საისტორიო კვრტიკალები“, №24 (გვ. 9-24), თბ., 2012, (122 გვ.).
5. ფოცხვერაშვილი დ., მხატვრული მოღვაწეობის ზღვრული ფორმები, სალიტერატურო-სამეცნიერო ჟურნალი „პარალელი“, №5, (133-139 გვ.), თბ., 2013, (307 გვ.).
6. დიდებულიძე დ., კომპარატივისტიკა, თბ., 2006. (137 გვ.).
7. ვანდენფელსი ბ., გზები ფენომენოლოგიისა, თბ., 2013 (118 გვ.).
8. ვაშაყმაძე ნ., კულტუროლოგია, ქუთაისი, 2003 (163 გვ.).
9. კალაშნიკი ქ., სოციოლოგია, თბ., 2008, (895 გვ.).
10. ლორთქიფანიძე გ., კულტუროლოგია ემაწვილთათვის, თბ., 2011, (180 გვ.).
11. მოსია ტ., იქმენ ნათელი. თბ., 2010 (216 გვ.).
12. პერკინსი დ., გონივრული სკოლები, თბ., 2007 (284 გვ.).

INTERACTION OF MATERIAL AND AESTHETIC REQUIREMENTS

GURAM GVENETADZE

E-mail: gvenetadze1949@mail.ru

Summary

In different historical epochs is changed not a constant factor – a human's material-aesthetic requirements, but are changed the forms of their realization.

Generally, the realization of aesthetic requirement depends on work, free time and art. The article considers the regularities of interaction of these three spheres.

Satisfaction of spiritual and aesthetic requirements is achieved in different spheres of an individual's work, especially in art. This happens through work.

In primitive society, a human's spiritual and material requirements were interwoven and it was difficult to separate them; but together with society's development spiritual and material requirements were more and more distinctly branched. The primitive dance is the first form of art. These dances show not only aesthetics, but also utilitarian actions: the rules of harvesting, hunting, etc.

During the slavery period, slaves had no time to satisfy their aesthetic requirements. Thus, this sphere belonged to those who reigned. Such situation is seen in the later period as well. In early feudalism, only representatives of reigning and privileged classes created hymnography, hagiographic and even civic creations. Hymnography and hagiography is created by monks and nuns, and heroic epos – by commander, noblemen and kings (Iakob Khutsesi, Giorgi Merchule, Sargis Tmogveli, Shota Rustaveli, King Teimuraz, King Archil, Vakhtang VI, Davit Guramishvili, etc).

Development of the urban life required not only building skills, but also artistic flair. Competitiveness was raised what, on its turn, caused development of aestheticism together with utilitarianism.

And still, folksy, demotic ideology was expressed not by hymnography-hagiography and the work of the highest class feudal, but by folklore which showed people's spiritual demands in the best way.

In the Georgian reality, together with the development of capitalism, working people had access to art and literature. In the second half of XIX century, noblemen writers and poets (I. Chavchavadze, Al. Kazbegi, Gr. Orbeliani, Ak. Tsereteli, etc.), workers and peasants appeared on the creative area (L. Ardaziani, E. Ninoshvili, Vazha-Pshavela, I. Davitashvili, etc.).

A lot of people thought that in capitalistic countries, the high level of material culture would cause the development and satisfaction of aesthetic demands of crowd. But they were mistaken. Instead of this, crowd's pragmatic attitude towards everything was formed.